

British Embassy Kyiv

**Короткий огляд законодавства щодо розвитку
політики у сфері Раціонального
використання енергії в Україні**

Європейсько-українське
енергетичне агентство

European-Ukrainian Energy Agency

ЗМІСТ

1. ПРЕАМБУЛА	ст.3
2. РОЗРОБКА ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ – КОРОТКИЙ ОГЛЯД	ст.6
3. ВІДПОВІДНІ НАПРЯМКИ ПОЛІТИКИ, ЯКІ РОЗВИВАЮТЬСЯ	ст.7
3.1. Новий проект Енергетичної стратегії до 2030 року	ст.7
3.2. Договір про Енергетичне Співтовариство	ст.8
3.3. Національний план дій з впровадження енергоефективності	ст.9
3.4. Програма енергоефективності на 2010-2015 роки	ст.10
3.5. Концесійна угода	ст.10
4. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА	ст.11
4.1. Закон про енергоефективність в будівлях	ст.12
4.2. План дій з регуляторної підтримки впровадження енергоефективної політики споживання тепла і модернізації галузі тепlopостачання	ст.12
4.3. Облік енергоресурсів	ст.13
4.4. Централізоване тепlopостачання	ст.13
4.5. Розробка стандартів енергоефективності та маркування обладнання, яке використовує енергію	ст.14
5. ПРОГРАМИ І МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА	ст.15
6. ВИСНОВКИ	ст.18
Додаток 1 – Короткий огляд законодавства про енергоефективність	ст.19
Додаток 2 - Рекомендовані ЄС / Великобританією документи щодо політики енергоефективності	ст.21

Короткий огляд законодавства щодо раціонального використання енергії в Україні

Даний документ ЄУЕА має за мету надати короткий огляд поточної політики України щодо раціонального використання енергії (РВЕ) та опис поточного стану справ у цій сфері. Також, будуть приведені посилання стосовно досліджень та опублікованих робіт, які слід розглянути у якості путівника для державних органів влади в Україні, а також практичного документу для міжнародних експертів.

1. ПРЕАМБУЛА

В Україні існує величезний потенціал щодо енергоефективності. Наразі, вона є однією з найбільш енергоємних країн у світі, навіть у порівнянні з багатою на енергетичні ресурси Росією. По суті, єдиними країнами з більш енергоємною економікою є країни Близького Сходу, які володіють нафтовими компаніями.

Тому очевидно, що проблема енергоефективності в Україні повинна бути одним з найбільш актуальних питань порядку денного Уряду. Однак, протягом щонайменше останнього десятиліття майже не було здійснено вдосконалень, тож енергоємність залишається високою, а використання енергії – марнотратним. Відмічалась і все ще спостерігається тенденція щодо відставання по підвищенню рівня енергоефективності в домашньому господарстві, суб'єктами господарювання і державними органами, особливо в порівнянні з сусідніми країнами або, в загальному, у всесвітніх масштабах.

Вперше в Україні прийнято закон «Про енергозбереження» у 1994 році. Проте, фінансування сфери енергоефективності і готовність щодо вирішення цього питання не завжди відповідали масштабам даної проблеми.

Існує декілька **бар'єрів**, які перешкоджають успішно і раціонально рухатись у правильному напрямку: ціни на енергоносії є низькими і не покривають повної, довгострокової вартості енергоресурсів; надмірне регулювання ринку, яке здійснюється методом надання надмірних субсидій з метою здійснення соціальної політики, а також державна форма власності об'єктів постачання енергії; відсутність законодавчих змін, що передбачали б необхідні пільги для інвестицій у енергозберігаючі технології; відсутність популяризації енергозберігаючого обладнання, технологій; принципи поведінки, пов'язані з дезінформацією громадськості щодо майбутньої вартості енергії; недостатнє фінансування тощо. Усе зазначене вище є частиною розвитку сфери енергоефективності або енергозбереження в Україні, і, в результаті, має бути частиною послідовної політики, метою якої є підвищення енергоефективності та охоплення всіх цих питань.

Такі перешкоди на шляху прискорення розвитку енергоефективності були включені у Стратегічний план дій, який з'явився у 2005 році разом із гирким усвідомленням Україною дійсності, згідно якої вона була змушена сплачувати світові ринкові ціни за енергоресурси. На той час, ціна на імпорт природного газу – основного і першочергового палива, яке використовується в Україні – зросла на 50%.

До 2005 року, в основному, низькі ціни на енергоносії уже не служили стимулом для раціонального використання енергетичних ресурсів. Ця ситуація звела нанівець впровадження Урядом заходів щодо енергозбереження.

Після 2005 року, зростання світових цін на енергоресурси мало прямий вплив на ціни первинних енергетичних ресурсів (головним чином, нафти і газу), імпортованих в Україну, а також ресурсів, що вироблялись на внутрішньому ринку (вугілля). Наприклад, в період з 2005 по 2008 роки ціна на імпортований природний газ зросла у 3,6 рази, в той час, як ціна на вугілля

зросла вдвічі. Підвищення ціни на первинні енергетичні ресурси відобразилось на цінах на електроенергію та теплоенергію: в той самий період ціна на електроенергію на внутрішньому ринку зросла із 140 гривень до 313 гривень за МВт*год або більш ніж у 2 рази.

Прагнучи підвищити ефективність реалізації урядової політики щодо споживання енергії, у 2005 році було створено Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР), яке на сьогодні реструктуризовано в Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Його наділили ширшими обов'язками, ніж його попередника – Державний Комітет з Енергозбереження. Серед своїх першочергових завдань Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України ставило: 1) посилити адміністративні і фінансові урядові ресурси для накладання штрафів за надмірне споживання енергії; 2) ввести обов'язковий облік споживання енергоносіїв; 3) сприяти впровадженню теплоелектростанцій для максимального ефективного процесу виробництва тепла; 4) сприяти використанню альтернативних і відновлюваних джерел енергії.

У 2010 році споживання енергії в Україні, отриманих від первинних джерел енергії, становило приблизно 118 тон нафтового еквіваленту (т.н.е.): 32,4% електричної енергії було спожито підприємствами переробної промисловості; 11,1% - підприємствами гірничої промисловості; 22,5% - населенням; 13,6% - житлово-комунальними підприємствами; 2% - сільськогосподарськими підприємствами, мисливськими, лісничими та рибними господарствами; 6,3% – транспортом і зв'язком; 0,7% - будівельними підприємствами; 11,4% - підприємствами і господарствами, які здійснюють інші види діяльності.

Протягом останніх двох десятиліть загальне споживання енергії в країні, отриманої від первинних джерел, і енергоємність виробництва зростали разом із розвитком економіки, в той час, як раціональне використання енергії – якщо вимірювати енергоємністю – зазнало великого впливу зі сторони структурних змін економіки початку 90-их років і значного непослідовного зростання внутрішнього валового продукту протягом періоду економічного підйому і подальшої світової економічної кризи. В той час, як у 1990-2010 роках енергоємність зменшилась на 20%, існує велика ймовірність того, що це було швидше результатом скорочення економічної діяльності, ніж намаганнями розглянути проблему і боротися з нею.

Україна має у 3,8 рази вищий рівень енергоємності, ніж її 27 сусідні держави-члени Європейського Союзу. Крім того, Україна має один із найбільших рівнів енергоємності, а тому найнижчу енергоефективність, в порівнянні з іншими розвиненими регіонами Азії та країнами СНД. Спроможність енергоємного потенціалу України може сягати 75% в порівнянні із середнім показником країн Європейського Союзу.

Структура енергетичного балансу України в 2010 році, в основному, складається з викопних видів палива (нафта 10%; природний газ 40%; кам'яне вугілля 31%), за якими слідує ядерна енергія (17%) і електроенергія, вироблена ГЕС (2%), в той час, як відновлюваним джерелам енергії все ще немає місця, - це демонструє одну із найбільш вуглецево-ємних економік у світі і значний вплив на навколишнє середовище, а також ймовірність майбутнього виконання країною можливих зобов'язань в рамках угод щодо скорочення викидів парникових газів. Крім того, враховуючи залежність від імпортованих енергоресурсів, це може становити загрозу енергобезпеці.

Споживання енергії від первинних джерел, в значній мірі, залежить від імпорту для забезпечення енергетичних потреб країни. Сьогодні Україна імпортує для первинного споживання 78% нафти та 73% газу відповідно. Країнами-імпортерами газу є Росія і Середньоазіатські країни. Російська Федерація є також основним джерелом постачання паливних елементів для атомних електростанцій України.

Вугілля залишається головним внутрішнім джерелом енергії країни, але його потенціал стримується політичними міркуваннями (значна чисельність робочої сили, державна власність, субсидування ціни), а також проблемами навколишнього середовища. Електроенергія в значній мірі виробляється атомними електростанціями (50% загального виробництва), додатково – традиційними теплоелектростанціями із використанням викопних видів палива (46%) і декількома каскадними гідроелектростанціями, що розташовані на водосховищах з насосним живленням. Система централізованого опалення та гарячого водопостачання широко використовуються по всій Україні. Функціонування цього сектору, що обумовлений сезонним попитом, в основному, забезпечується за рахунок використання природного газу.

Отже, раціональне використання енергії дало б великі економічні вигоди не тільки на рівні галузі, а й також на місцевому та національному рівнях.

Загалом, якби Україна підвищила раціональне використання енергії до стандартів ЄС, вона отримала б користь від потенційних заощаджень у обсязі 27 млн. т н. е., що еквівалентно близько 12 млрд. євро у цінах 2010 року (джерело: Німецька консультативна група для Enerdata Global Energy Statistical Yearbook 2011).

Розглядаючи місцевий рівень, **найнижчі показники енергоефективності на даний час зареєстровані у таких густозаселених промислових регіонах України як Луганськ, Полтава, Дніпропетровськ та Донецьк**, які характеризуються енергоємним виробництвом сталі, хімічною та гірничою видами промисловості.

Важка промисловість, житлова нерухомість, комунальні комплекси і сектор електроенергетики мають найнижчі показники енергоефективності і тому найбільший потенціал для підвищення енергоефективності. Одним словом, функціонування цих секторів разом із повним виробничим циклом значною мірою забезпечується шляхом використання застарілих технологій, тим самим створюючи додаткову вартість. Це частково відображає втручання держави у власність та встановлення ціни в таких галузях, що також зменшує конкурентну спроможність. Насправді, марнотратне використання ресурсів і відмова від впровадження заходів щодо енергоефективності є лише одним аспектом відсутності конкуренції, який характеризує значне накопичення компаній у згаданих секторах.

Вдаючись в деталі, **Промисловий** сектор, 45% використання енергії якого складає первинна енергія, є вагомим джерелом неефективного споживання енергії зі значним рівнем погіршення виробничих фондів і недостатнім впровадженням сучасних технологій. Прикладом може бути те, що сталеливарна промисловість в Україні споживає вдвічі більше енергії, ніж сталеливарні промисловості у розвинених економіках (Доповідь про Глобальну енергоефективність, 2011 рік). Відсутність автоматизованих систем і контрольних приладів також розглядається як основне джерело низького рівня енергоефективності.

Сектору Житлової нерухомості в Україні відповідає 30% споживання первинної енергії (включаючи такі комунальні структури, як тепло генеруючі компанії та електроенергетичні компанії). Висока енергоємність особливо відчутна у системах централізованого опалення, які використовують застарілі та недостатньо ізольовані розподільчі мережі. Малі котли та котли середніх розмірів також відображають показник низької ефективності, оскільки термін їх середньої експлуатації становить більше 20-ти років. В результаті, багатоквартирні житлові будинки споживають близько 40% теплових енергетичних ресурсів країни. Підрахунки показують, що споживання палива у секторі теплопостачання могло б зменшитися на 30% завдяки простому удосконаленню такого обладнання як котли, труби, насоси, клапани. Ще однією причиною низького рівня енергоефективності у житловому секторі є мала кількість житлових будинків, які обладнані індивідуальними лічильниками для вимірювання і

регулювання тепла. Іншими словами, неспроможність контролювати споживання тепла створює значний бар'єр для населення задля збереження теплової енергії.

Неефективність у секторі **Виробництва електроенергії** може бути обґрунтована постійним старінням технічного і допоміжного обладнання, низькою якістю вугілля і високою часткою вмісту попелу в ньому; неоптимальними методами виробництва і розподілу електроенергії; а також недостатнім фінансуванням капітальних інвестицій. Крім того, у 2006 році втрати електроенергії у енергетичній системі становили близько 15% від загального виробництва.

Витоки неефективності у **Транспортному секторі** можуть бути обґрунтовані значною зношеністю існуючого рухомого складу, неоптимальними режимами вантажного та пасажирського транспорту, а також низькою якістю мережі автомобільних доріг.

Підсумовуючи, варто зазначити, що у всій українській економіці наявне марнотратне використання енергії. Промисловий сектор є одним із найбільш енергоємних, за яким слідує сектор житлової нерухомості. В той час, як технічні фактори відрізняються у різних секторах, усі сектори характеризуються застарілими технологіями виробництва та відсутністю інвестицій.

Більш ефективне використання енергоресурсів національною економікою і населенням є дуже важливим для України не лише в контексті підтримання конкурентоспроможності її орієнтованої на експорт економіки, але й також для покращення енергетичної безпеки і забезпечення послідовного соціального і економічного зростання.

Досягнення, що мають на меті підвищення енергоефективності, можуть бути успішними лише за умови реалізації Урядом енергоефективної політики, яка буде охоплювати всі сфери національної економіки – від регіональної до загальнонаціональної економіки країни та узгодить адміністративні, законодавчі, фінансові заходи щодо стимулювання економіки.

2. РОЗРОБКА ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ – КОРОТКИЙ ОГЛЯД

У 1994 році почали впроваджувати першу комплексну політику в сфері енергоефективності з прийняттям закону «Про енергозбереження». Враховуючи тогочасний економічний спад, основним напрямком політики було енергозбереження. Таким чином, в 1995 році було створено декілька органів:

- Державний комітет України з енергозбереження, який діяв як центральний орган виконавчої влади з реалізації державної політики в сфері енергозбереження;
- Державну інспекцію з енергозбереження, яка виконувала функцію державного органу з питань контролю за ефективним використанням енергетичних ресурсів.

У 1997 році Уряд України схвалив основні загальнонаціональні програми з енергозбереження:

- Комплексну державну програму з енергозбереження;
- Програма державної підтримки розвитку нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії та малої гідро- і теплоенергетики.

У 2000 і 2001 роках прийняли закони «Про альтернативні види рідкого та газового палива» та «Про альтернативні джерела енергії».

У 2005 році зростання цін на природний газ – основне джерело високо енергоємних секторів, таких як виробництво сталі та цементу, хімічного сектору та сектору тепlopостачання районів –

змусило Уряд переглянути політику енергоефективності, активізувати свої зусилля щодо створення нових пріоритетів та перехід від економії енергії до підвищення рівня енергоефективності.

Нові цілі в політиці енергоефективності вимагали інституційних змін на державному рівні. Як наслідок, Указом Президента України №678/2005 від 20 квітня 2005 року Державний комітет України з енергозбереження було ліквідовано та його функції були передані Міністерству палива та енергетики України.

Пізніше, Уряду стало відомо про потенційні конфлікти інтересів, які впливали із доручення одній службі управляти енергетичним сектором та реалізовувати політику енергоефективності. Таким чином, Указом Президента України №1900 від 31 грудня 2005 року було створено Урядове Агентство, відповідальне за реалізацію політики енергоефективності: Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР), яке в даний час називається Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (ДАЕЕ).

Відповідно до свого мандату, ДАЕЕ є державним органом влади, відповідальним за реалізацію політики енергоефективності. Воно координує діяльність відповідних секторних міністерств, відомств та місцевих органів виконавчої влади, які реалізують політику в сфері енергоефективності.

У липні 2007 року Парламент прийняв закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання заходів з енергозбереження», спрямований на практичне застосування механізмів економічного стимулювання енергоефективності, передбачених законом України «Про енергозбереження» та на посилення адміністративної відповідальності за порушення законодавства щодо енергозбереження та енергоефективності.

Таким чином, розвиток національної політики енергоефективності України можна умовно розділити на два етапи:

- Період помірного зростання цін на внутрішні енергоресурси та відносно стабільні ціни на імпортовані енергоресурси (1994-2004), протягом якого політика, в основному, орієнтувалась на енергозбереження (розробка та реалізація якого покладалась на Державний комітет України з енергозбереження);
- Другий етап, який почався в 2005 році, відзначився швидким і раптовим зростанням цін на енергоносії, що призвело до переосмислення національної політики в сфері енергоефективності, заходи, цілі та результати якої все ще знаходяться в стадії розробки. Політика енергоефективності визначається законами та положеннями, розробленими ДАЕЕ та представленими для узгодження іншим центральним органами виконавчої влади та на розгляд Уряду.

У 2006 році Уряд затвердив Енергетичну стратегію України на період до 2030 року, яка, серед іншого, передбачала зниження номінального споживання палива та енергії в середньостроковій перспективі для досягнення теперішнього рівня енергоемності ВВП країн ЄС до 2030 року. Однак, таку Стратегію значно розкритикували міжнародні та донорські організації через відсутність посередницьких/середньострокових цілей, узгодженості та загальне важке розуміння її загального розвитку.

Наразі, Уряд України, під керівництвом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України та за допомогою зовнішніх консультантів, розробляє оновлену Енергетичну стратегію

до 2030 року, проект якої вже був опублікований і розповсюджений у червні 2012 року. Першою запропонованою особливістю є повна відсутність пріоритетності заходів з підвищення енергоефективності, а також впровадження та надання постійної переваги розвитку органічного палива, такого як вугілля та ядерне паливо.

3. ВІДПОВІДНІ НАПРЯМКИ ПОЛІТИКИ, ЯКІ РОЗВИВАЮТЬСЯ

3.1 Новий проект Енергетичної стратегії України на період до 2030 року

Передбачається, що Енергетична стратегія України на період до 2030 року, прийнята в 2006 році, повинна оновлюватися кожні п'ять років. Влітку 2011 року Президент доручив Уряду оновити Стратегію. У якості спеціального уповноваженого органу призначено Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. Кожну главу Стратегії розробляє певна установа. Після цього, запропоновані поправки розглядаються на засіданні колегії Міністерства енергетики.

Оновлення Стратегії в даний час є невирішеним питанням, хоча її, як передбачалося, слід було подати на розгляд Кабінету Міністрів у липні 2012 року. У червні 2012 року Міністерство енергетики та вугільної промисловості України опублікувало на своєму веб-сайті проект оновленої Енергетичної стратегії України на період до 2030 року, і це викликало бурхливу дискусію серед фахівців в енергетичній сфері.

Загальновідомим фактом є те, що рівень споживання енергії в Україні є надмірним, який є найбільшим в Європі і, швидше за все, у країнах ОЕСР. Тому, найголовнішим пріоритетом у цій Стратегії має стати пропагування енергоефективності (і відновлюваних джерел енергії). Це сприятиме не лише скороченню імпорту, але й забезпечить перехід до здорового навколишнього середовища і до величезних заощаджень, які також сприяють розвитку економіки. Проте, як не дивно, слід зауважити, що орієнтовний прогноз нового проекту Стратегії не встановлює чіткого шляху до енергоефективності, не вказує на конкретні дії і завдання. Україна має зобов'язання в рамках міжнародних договорів, які вимагають досягнення високих цілей (10-15%) в сфері енергоефективності та відновлювальних джерел енергії, а цього неможливо досягнути без вагомій підтримки розвитку цього напрямку.

Спочатку складається враження, що енергоефективність є важливим пріоритетом, на якому буде базуватися перегляд Стратегії 2006 року. Втім, здається, що так і не взяли до уваги жодної передової практики, не описали чи деталізували жодної програми енергоефективності, не вказали конкретних засобів для досягнення мети, не прийняли зобов'язань щодо справжньої зміни поведінки та врахували лише незначне покращення у транспортній сфері. *«Впровадження положень Енергетичної стратегії повинне забезпечити досягнення (крім іншого) реалізації комплексних програм енергоефективності, спрямованих на зниження питомого енергоспоживання в народному господарстві на 30-35% до 2030 року»¹*. Однак в прогнозах не заплановано застосування таких програм.

Враховуючи низький рівень енергоємності, Україна повинна зробити його найважливішим пріоритетом і виділити його в новій переглянутій Стратегії.

Якщо уважніше поглянути на зміст проекту Стратегії, стає очевидним, що існує два основних пріоритети, які затьмарюють всі інші: (I), скорочення імпорту і стимулювання внутрішнього виробництва енергії (для того, щоб продемонструвати намір України стати енергетично-

¹ ст.6 Проект Енергетичної стратегії України до 2030 року

незалежнішою та для підвищення безпеки) і (II) подальший розвиток викопних видів палива (2010-2030 роки: +82%) і ядерного виробництва (2010-2030 роки: +49%).

Тому, дивно побачити, що *«Враховуючи нинішній стан в цьому секторі та при будь-якому сценарії зростання попиту на енергію, енергетичний сектор України має наступні пріоритети для забезпечення зростання економіки країни»*. Серед таких пріоритетів ми знаходимо *«розвиток відновлюваних джерел енергії»*.

З приведених даних у таблицях, найвища частка відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) присутня в найгіршому випадку та становить 1,88% від загального обсягу постачання (239 млн. тон умовного палива) в 2030 році.

Розділ Енергоефективність слід обговорити першим у Стратегії та повинен бути присутній горизонтальний зріз, який зачіпає кожен аспект Стратегії (паливний сектор, технологічні покращення або діяльність).

Енергоефективність, на відміну від конкретної науки з цілями для досягнення та чіткого шляху їх досягнення, розглядається як нереальність і, таким чином, не повністю розглядається в проекті Стратегії.

На закінчення, енергоефективність не була пріоритетом, як це повинно було бути. Це далеко не так.

Якщо ви хочете отримати поглиблений огляд Енергетичної стратегії до 2030 року, ви можете прочитати *Позиційний документ ЄУЕА* за адресою: http://euea-energyagency.org/show_news.php?id=625&lang=en

3.2 Договір про Енергетичне Співтовариство

24 вересня 2010 року Україна приєдналася до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства (ДЕС) і 1 лютого 2011 року стала повноправним членом Енергетичного Співтовариства (ЕНС). Підписавши договір, Україна взяла на себе зобов'язання щодо реалізації певних досягнень в цій області, розробки адекватної нормативно-правової бази та лібералізації енергетичного ринку відповідно до положень Договору. Вступ України до цієї міжнародної організації надасть чудову можливість розпочати реформи, які необхідні в енергетичному секторі.

Енергетичне Співтовариство концентрує свою увагу на конкретних нормах і вимогах в сфері електроенергетики, газу, охорони навколишнього середовища, енергоефективності, відновлюваних джерел енергії, конкуренції і безпеки постачання. Крім того, планується подальше розширення норм і вимог в галузі статистики та запасів нафти.

Будучи членом **Європейського Енергетичного Співтовариства**, Україна повинна реалізувати енергетичний розділ Збірка основних норм і вимог Євросоюзу, в тому числі Директиву 2001/77/ЄС про пропагування електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії на внутрішньому електроенергетичному ринку, встановивши мету збільшити частку енергії, яка отримується із відновлюваних джерел енергії, на 12% до 2020 року. У той же час, у цей документ були внесені поправки Директивою 2009/28/ЄС, на основі якої європейські країни навіть збільшили мету щодо досягнення такої частки до 20% до 2020 року.

Сьогодні, країни-члени Енергетичного співтовариства повинні імплементувати наступні директиви у свої законодавства:

- **Директива 2006/32/ЄС** щодо раціонального використання енергії кінцевими споживачами та надання енергетичних послуг, скасовує Директиву Ради 93/76/ЄЕС (перенесення терміну: 31 грудня 2011 р.)
- **Директива 2010/31/ЄС** щодо енергетичних характеристик будівель (перенесення терміну: 30 вересня 2012 р.)
- **Директива 2010/30/ЄС** про вказування за допомогою маркування та стандартної інформації про товар обсягів споживання енергії та інших ресурсів енергоспоживчими продуктами (базова директива, перенесення терміну: 31 грудня 2011 р.), а також набір норм по здійсненню регулювання для окремих видів побутової техніки (перенесення терміну: 31 грудня 2012 р.)².

Для різних країн, графік виконання директив варіюється, але в кінцевому рахунку це є обов'язковим для всіх сторін. Директиви торкаються питань енергоефективності в енергетичному секторі в частині кінцевого споживання енергії та енергетичних послуг, просування енергоефективності будівель та маркування продуктів, пов'язаних з енергетикою, у тому числі енергетичне маркування побутових приладів. Україна затягує з презентацією Національного плану дій з енергоефективності, а також реалізацією двох вищезгаданих директив, для яких термін перенесення закінчився (грудень 2011 року).

На цьому етапі необхідно:

- а) представити секретаріату Енергетичного Співтовариства Національний план дій з енергоефективності;
- б) розробити Дорожню карту щодо реалізації Директив з енергоефективності;
- в) прийняти закон Про енергоефективність України та встановити пріоритет енергетичної ефективності у відповідності зі Збіркою основних норм і вимог Євросоюзу з енергоефективності, а також головними національними енергетичними законами, у тому числі Енергетичною стратегією України;
- д) вчасно прийняти закон Про енергозбереження у будівлях, який повинен відповідати директиві з енергоефективності будівель;
- е) скасувати підтримку споживчих цін у якості негативного фактору, який перешкоджає реалізації заходів з підвищення енергоефективності, в той час розвиваючи мережу безпеки для уразливих споживачів.

3.3 Національний план дій з енергоефективності

Відповідно до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, Україна повинна розробити та реалізувати Національний план дій з енергоефективності відповідно до вимог Рішення Ради міністрів Енергетичного Співтовариства Д/2009/05/МР-ЄС від 18 грудня 2009 року щодо впровадження певних директив з енергоефективності з урахуванням Директиви 2006/32/ЄС з енергоефективності кінцевого використання енергії та енергетичних послуг.

² Для отримання конкретнішої інформації, будь ласка, див. Рішення Міністерської Ради Енергетичного Співтовариства № 2010/02/МР-ЄС, № 2009/05/МР-ЄС та № 2011/03/МР-ЄС, на сторінці:
http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/ENERGY_COMMUNITY/Legal/Decisions

План дій по суті являє собою практичну демонстрацію зобов'язань Договірних Сторін із впровадження енергоефективності. Однак, вони набудуть чинності тільки, якщо вони будуть реалізовані в реальних діях на місцях.

Успішний План дій закріпив би політику енергоефективності в ширшому політичному контексті, зробив би пріоритетним розподіл ресурсів по всьому пакету енергоефективності, забезпечив би досягнення взаємодії між політичними напрямками та уникнення дублювання, а також закріпив би розподіл чіткої відповідальності за реалізацію. Крім того, він підвищив би поінформованість споживачів про переваги енергоефективності та про те, що вони мають право зробити усвідомлений вибір. Враховуючи його великий потенціал для стимулювання попиту ринку і розвитку більш енергоефективної продукції та послуг, зразкова роль державних закупівель повинна також бути значно посилена в Національному плані дій з енергоефективності.

Наразі, Україна знаходиться в процесі встановлення цілей щодо енергозбереження, визначаючи набір заходів з підвищення енергоефективності в секторах кінцевого споживання (житло, послуги, промисловість, транспорт) на період 2012-2020 рр.

3.4 Державна цільова програма енергоефективності на 2010-2015 роки

Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки на 2010-2015 роки затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 (№ 243).

Програма спрямована на:

- створення умов для наближення енергоємності валового внутрішнього продукту України до рівня розвинутих країн та стандартів Європейського Союзу;
- зниження енергоємності валового внутрішнього продукту за період реалізації Програми на 20% у порівнянні з 2008 роком (на 3,3 відсотки щорічно); підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів і посилення конкурентоспроможності національної економіки.
- оптимізація структури Українського енергетичного балансу, в якому частка енергії з відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) та альтернативних видів палива (АВП) в 2015 році буде не меншою 10% за рахунок зниження частки імпортованих енергоресурсів, зокрема, природного газу, і їх заміна альтернативними видами енергії, в тому числі вторинними типами енергії.

Очікується, що ряд заходів, спрямованих на розвиток відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, будуть реалізовані в цій Програмі, зокрема, будівництво вітрових і сонячних електростанцій, установок для виробництва біодизелю, біоетанолу та синтетичного палива, відновлення малих ГЕС і будівництво нових об'єктів, будівництво установок по виробництву твердої біомаси та біогазу, реалізація експериментальних проектів з будівництва геотермальних станцій з відповідним використанням газу тощо.

Крім того, Програма повинна зменшити технологічні та неенергетичні втрати за рахунок наступних заходів:

- оновлення та модернізація енергоємного обладнання виробничої промисловості;
- впровадження когенераційних технологій на підприємствах комунальної власності у сфері теплової енергії;

- впровадження технологій, які включають в себе використання теплових насосів, електричного опалення, зберігання тепла і гарячої води для комунальних підприємств та державних установ;
- модернізацію газотранспортної системи, обладнання теплових електростанцій і ТЕС.

3.5 Концесійна угода³

Концесійні угоди забезпечують конкурентоспроможніший та ефективніший механізм прийняття державних інфраструктурних проектів без приватизації проектів. На відміну від управлінських угод, за якими Уряд платить оператору фіксовану плату для роботи з проектом, концесійна угода дозволяє оператору зберегти прибуток він неї при створенні та управлінні проектом, в обмін на виплату Уряду концесійних платежів. Ця структура компенсації стимулює власника концесії на ефективну розробку, експлуатацію та технічне обслуговування проекту.

З метою впровадження закону України «Про Особливості оренди чи концесії об'єктів державної власності паливно-енергетичного комплексу» від 8 липня 2012 року і закону України «Про Особливості надання в оренду та концесію об'єктів централізованого водопостачання і теплопостачання та водовідведення в муніципальній власності» від 21 жовтня 2012 року, відповідні міністерства затвердили *Порядок прийняття рішення щодо оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу*, який вступив в силу 8 червня 2012 року та *Рекомендації з організації оренди чи концесії щодо об'єктів централізованого водо- і теплопостачання та водовідведення в муніципальній власності* від 3 квітня 2012 року («Концесійне законодавство»).

Процедура концесії, висвітлена концесійним законодавством, включає в себе наступні етапи:

- Міністерство енергетики та вугільної промисловості України (щодо державних об'єктів паливно-енергетичного комплексу) або Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (щодо об'єктів централізованого водо-і теплопостачання та водовідведення) приймає рішення про концесію;
- Організаційно-технічна підготовка до концесії;
- Міністерство енергетики та вугільної промисловості України або компетентні місцеві органи влади повідомляють та організують концесійний тендер;
- Сторони обговорюють концесійну угоду і виконують її.

Своєю резолюцією від 11 січня 2012 № 71 Кабінет Міністрів України затвердив перелік об'єктів державної власності, що мають право на концесію, який в даний час включає в себе 88 об'єкти, віддаючи перевагу вугільним шахтам.

4. Нормативно-правова база

Наріжним каменем поточної нормативно-правової бази в галузі енергоефективності є закон «Про енергозбереження», закон «Про альтернативні джерела енергії» та закон «Про альтернативні види палива», які підтримуються іншими різними нормативними актами.

Всупереч розвитку альтернативних джерел енергії, заходи з підвищення енергоефективності слабо підтримуються національним законодавством.

³ Партнери Авеллум: http://www.avellum.com/en/index/legalalerts/legislation_changes/217/

На законодавчому рівні тільки закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання заходів з енергозбереження» був прийнятий з передбаченням податків і мит, преференції для імпорту енергоефективного обладнання. Але список такого обладнання розроблено Кабінетом Міністрів без встановлення суворих характеристик, що зробило ці положення неефективними при впровадженні на практиці.

Однак, на загальну думку, нормативно-правова база в цілому є недостатньою для забезпечення ефективного регулювання енергоефективності в Україні. Для зменшення прогалини в національному законодавстві в Парламенті розробили та зареєстрували низку законопроектів: найновіший законопроект «Про ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів» (№6212 від 19 березня 2010 року) та проект закону «Про енергоефективність» (№5016 від 23 липня 2009 року), обидва спрямовані на створення фундаментальної правової бази для підвищення енергоефективності, забезпечення економічних та організаційних умов для ефективного та економного використання паливно-енергетичних ресурсів.

На жаль, ці законопроекти мають, в основному, декларативний характер і потребують подальшого вдосконалення. Це стосується, зокрема, встановлення основних національних стандартів використання енергоресурсів, системи вимірювання енергоефективності та застосування більш жорстких економічних санкцій за недотримання показників енергоефективності, ніж ті, які викладені в поточній версії закону «Про енергозбереження» (Інтеґрітс, 2010).⁴

4.1 Закон про енергоефективність в будівлях⁵

13 січня 2012 року, **проект закону** «Про енергоефективність житлових та громадських будівель» передали в парламентський Комітет з питань будівництва, містобудування і регіональної політики при Кабінеті Міністрів України.

Актуальність даного проекту Закону пов'язана з прийняттям Закону України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства».

Хоча Україна намагається дотримуватися своїх зобов'язань в рамках Договору про Енергетичне Співтовариство шляхом впровадження правил ЄС з питань енергетики, навколишнього середовища, конкурентної політики та відновлюваних джерел енергії. Однак, питання енергоефективності будівель залишається юридично неврегульованим в Україні.

Коротко:

- Стаття 5 регулює питання про формування державної політики у сфері енергоефективності в будинках за умови, що, серед іншого, результатом буде скорочення викидів двоокису вуглецю в атмосферу та будівництво будівель відбуватиметься з близьким до нуля індексом споживання енергії.
- Законопроект передбачає мінімальні стандарти енергоефективності в будівлях. Ці мінімальні вимоги до енергоефективності в будівлях повинні підтверджуватися кожні п'ять років (стаття 10).

⁴ Текст з німецької консультативної групи Інституту економічних досліджень та політичних консультацій: «На шляху до підвищення енергоефективності в Україні: Зменшення регулювання і сприяння підвищенню енергоефективності»: http://www.beratergruppe-ukraine.de/download/Beraterpapiere/2012/PP_01_2012_en.pdf?PHPSESSID=00793134947aa9c71b19dcfe2faca160

⁵ Експертно-дорадчий центр "Правова Аналітика" (EACLA): <http://legalanalytics.com.ua/en/component/content/article/94-energysaving.html>

- Стаття 16 Законопроекту передбачає видачу будівлям **паспортів** енергоефективності. Паспорти будуть занесені до Єдиного державного реєстру паспортів енергоефективності будівель, які будуть доступні для громадськості.
- Проект закону також зобов'язує власників будинків забезпечувати дотримання мінімальних будівельних стандартів енергоефективності, які повинні бути реалізовані за рахунок власників. У той же час, держава надаватиме фінансову підтримку за рахунок пільгових кредитних коштів і бюджетного фінансування.
- Проект закону також передбачає адміністративну відповідальність у разі недотримання правових норм у цій сфері.

4.2 План дій з регулятивної підтримки впровадження енергоефективної політики споживання тепла і модернізації галузі теплопостачання

30 липня 2012 року Кабінет Міністрів України (№588) затвердив вищезазначений План дій щодо підтримки прозорості, якісної експлуатації та інвестиційної привабливості підприємств теплопостачання.

План дій складається з 20 заходів, спрямованих на скорочення споживання теплової енергії, поліпшення транспортування і розподілу теплової енергії, модернізацію підприємств теплопостачання, стимулювання кінцевого користувача щодо здійснення заходів з енергоефективності, встановлення приладів обліку теплової енергії для постачальників та споживачів, які повинні сприяти зниженню теплових втрат енергії на 10-15% та на загальне скорочення споживання енергії в будівлях приблизно на 50%.

За різними оцінками експертів, діапазон обсягу необхідних інвестицій становить:

- термо-модернізації будівель: при бл. 150 млрд.грн.;
- модернізації обладнання компаній централізованого теплопостачання та інфраструктури - прим. 140 млрд. грн.

Це вимагатиме комплексного підходу, заснованого на поєднанні державного та приватного фінансування.

4.3 Облік енергоресурсів

Недостатній та невідповідний облік використання енергії є важливим питанням, яке перешкоджає прогресу в сфері енергоефективності. Це посилюється недостатньою нормативною базою в галузі вимірювального обладнання та недотриманням міжнародних та європейських стандартів.

Прогрес у цій галузі привів до неоднозначних результатів. Концепції для реалізації системи обліку на оптових ринках електроенергії та газу вже прийняті, хоча їх реалізація відстає від запланованих термінів.

Тим не менше, будинковолоніння залишається найбільш проблемною частиною щодо обліку споживання енергоресурсів. Згідно з інформацією, представленою Державною інспекцією з енергозбереження за результатами перевірки 532 зразків багатоповерхових житлових будинків у різних регіонах України протягом 2007 року, рівень впровадження приладів обліку був наступним:

- прилади обліку холодної води – 61,3%;
- прилади обліку гарячої води – 14,9%;

- прилади обліку теплової енергії – 47,5%.

Відповідно до інформації, наданої національною газовою та нафтовою монополістичною компанією НАК «Нафтогаз України» станом на середину 2007 року лише 51% квартир були оснащені газовими лічильниками.

Місцеві бюджети повинні забезпечувати основне джерело фінансування для установки лічильників холодної та гарячої води, а також тепла в будинках. Відсутність належного фінансування призвела до хронічного недофінансування установки лічильників.

ДАЕЕ розробило та представило до розгляду інших міністерств проект закону «Про комерційний облік ресурсів, постачання яких здійснюється населенню з використанням мережі», спрямований на те, щоб постачальники енергоресурсів і води були відповідальні за забезпечення того, щоб всі домогосподарства були належним чином оснащені відповідним обладнанням до 1 січня 2015 року.

4.4 Централізоване тепlopостачання

Сектор централізованого тепlopостачання⁶ в Україні перебуває у фізичній та фінансовій кризі.

Країни регіону впровадили політичні реформи за допомогою ефективних змін в нормативно-правій базі, дозволяючи їм створювати незалежні регулятори, підвищувати тарифи з урахуванням повної вартості послуги, залучати приватний сектор та включати нові інвестиції. Введення обліку теплової енергії на рівні будівлі був одним з перших кроків у реалізації інвестиційних програм. Україна зберегла регулювання, володіння та експлуатацію компаній централізованого тепlopостачання (ЦТ) в руках місцевих органів влади, і всі тарифи значно нижче рівня, необхідного для забезпечення належної якості послуг.

Облік теплової енергії і облік споживання енергоресурсів є важливим кроком у напрямку підвищення якості послуг, зниження побутових витрат та підвищення фінансової стійкості компаній ЦТ. Існує очевидна напруженість між цілями підвищення якості обслуговування клієнтів, зберігаючи при цьому доступним ЦТ. Тарифи повинні більш ніж у два рази відображати економічні витрати на виробництво тепла. Одноразовий різкий підйом тарифів такого масштабу зробить послуги ЦТ недоступними для більшості українських сімей при сьогоденному рівні споживання. Пропонованим є рішення про зниження споживання теплової енергії на 50%, щоб компенсувати подвоєння цін, в поєднанні з цільовим соціальним захистом бідних верств населення.

Крім того, ряд додаткових інституційних, правових та регулятивних заходів є необхідними для залучення інвестицій, у тому числі:

- Повна деполітизація тарифного регулювання шляхом передачі відповідальності незалежному регулятору сектора;
- Створення компаній ЦТ, відповідальних за фінансування, закупівлю, установку, обслуговування індивідуальних теплових підстанцій (ІТП) і лічильників, а також зчитування лічильників;

⁶ Звіт Світового Банку – «Модернізація системи централізованого тепlopостачання в Україні: Облік теплової енергії та споживання на основі білінгу», лютий 2012: <http://siteresources.worldbank.org/UKRAINE/UKRAINIANEXTN/Resources/455680-1332179461564/UkraineDHreport2012e.pdf>

- Стандартизація договорів тепlopостачання. Договори тепlopостачання істотно відрізняються по всій Україні. Мова є часто заплутаною, із зайвими деталями та, в деяких випадках, суперечлива;
- Сприяння створенню Об'єднань співвласників багатоквартирного будинку/(ОСББ). Компанії ЦТ бажать укласти договори з ОСББ, оскільки вони є юридичними особами з організованою адміністрацією.

Нарешті, необхідна фінансова підтримка включає в себе:

- Цільові субсидії для малозабезпечених верств населення. Уряд може краще обслуговувати малозабезпечені верстви населення шляхом надання прямих субсидій окремим домогосподарствам, а не компаніям ЦТ;
- Фінансування підвищення енергоефективності. Уряд міг би сприяти таким інвестиціям у вигляді субсидій або пільгових кредитних програм, які фондуються або фінансуються донорами.

4.5 Розробка стандартів енергоефективності та маркування обладнання, яке використовує енергію

Розробка та впровадження національних стандартів у сфері енергоефективності є одним з основних напрямків діяльності ДАЕЕ. В даний час стандарти енергоефективності розробляються ДАЕЕ у співпраці з Держспоживстандартом⁷ та спеціалізованими компаніями. У майбутньому ці функції планується покласти виключно на ДАЕЕ.

Відповідно до Закону України «Про енергоефективність», стандарти енергоефективності є обов'язковими і повинні замінити систему норм споживання енергії.

Маркування є однією з основних майбутніх тенденцій державної політики в галузі енергоефективності. В даний час маркування обладнання залишається правом вибору для виробників та постачальників обладнання. Певні успіхи були досягнуті в маркуванні побутової техніки (були розроблені стандарти для їхньої енергоефективності та виконується добровільне маркування). З іншого боку, маркування промислового обладнання щодо використання енергії не використовується взагалі.

Для введення обов'язкового маркування побутової техніки, ДАЕЕ розробив проект Технічних правил маркування побутових електроприладів на основі Директиви ЄС 92/75/ЄЕС від 22/09/1992 про маркування побутової техніки та зазначення споживання енергії та інших ресурсів.

Ці Технічні правила будуть обов'язковими для:

- виробників та постачальників такого обладнання;
- компаній, які ввозять таке обладнання на митну територію України.

Оцінка відповідності маркування правилам та стандартам буде здійснюватися спеціально сертифікованими органами з наступною видачею Декларації відповідності. Комерціалізація немаркованого обладнання стане неможливою. ДАЕЕ буде здійснювати інспекцію відповідності маркування побутових електричних приладів.

⁷ Урядовий орган, відповідальний за стандартизацію

5. ПРОГРАМИ І МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА

В загальному, міжнародна фінансова підтримка у сфері інвестування енергоефективності та енергозбереження в Україні розподіляється між невеликими проектами. Найбільшими інвесторами у цій сфері є міжнародні фінансові організації (МФО), які підтримують місцеві проекти в рамках програм розвитку, або розробляють власні спеціальні програми для України. Ціллю інвесторів є покращення енергоефективності на промислових підприємствах малого і середнього бізнесу (МСП), а також на комунальних підприємствах, які належать місцевим органам управління.

Таблиця 2

Головні актуальні програми фінансової підтримки в Україні у сфері енергоефективності:

Інвестор	Існуюча/запланована програма	Тривалість	Кошти	Першочергові завдання
ЄС	Пряма підтримка програм енергоефективності у рамках українського бюджету (через Державну Агенцію Енергоефективності -ДАЕЕ)	2011-2013	Загальна сума 70 млн. євро, 31 млн. євро (фіксовано) в жовтні 2011; 32 млн. євро в змінних траншах (2011-2013) + 7 млн. євро на технічне сприяння та субсидії	1. Загальні принципи політики 2. Законодавча база 3. Управління державними фінансами 4. Міри щодо енергоефективності (енергетичний баланс, обізнаність громадськості, доступ до фінансування і т.д.) 5. Результати реалізації політики (зниження енергозатрат; зниження втрат енергії)
ЄБРР	1. УкрЕСКО 2. Енергетичний Альянс 3. Програма енергоефективності в Україні	1. На даний момент 2. На даний момент 3. На даний момент	1. 34 млн. євро 2. 7 млн. євро 3. 105 млн. дол. США	1. Промислові МСП 2. Обладнання теплофікації 3. Промислові МСП
ПРООН	Зміна ринкового механізму з метою впровадження ефективного освітлення	2010-2015	31 млн. дол. США	Публічно-правові організації і житлові будинки
АМР США	Проект Реформування Централізованого Теплопостачання (ПРЦТ)	На даний момент	16 млн. дол. США	Місцеві компанії теплопостачання

ЄБРР має найдовшу історію підтримки проектів енергоефективності в Україні. Одним з найперших проектів банку в цій галузі було заснування так званих «Енергосервісних Компаній». УкрЕСКО (сітка сервісних компаній) та Енергетичний Альянс використовували позики ЄБРР для інвестування проектів по енергозбереженню. В 1998 і 2005 роках ЄБРР надав два транші позик на суму 50 млн. дол. США для УкрЕСКО, а також в 2003 році 10 млн. дол. США для Енергетичного Альянсу. Тоді, як Енергетичний Альянс використав позики для фінансування купівлі обладнання теплофікації українськими компаніями, УкрЕСКО успішно втілює 24

енергоефективних проекти в різних галузях промисловості, в основному, в сферах теплофікації, заміни застарілого обладнання і модернізації систем холодо- і тепlopостачання.

Вартість проектів, в середньому, коливалась між 200 000 і 5 млн. дол. США, при тому, що період окупності проектів складав 1-4 роки (ЄЕК ООН, 2010). На сьогодні, ЄБРР надав позику на суму 34 млн. євро для фінансування УкрЕСКО, яка підтримується державою, а також позику на суму 6,8 млн. євро для Енергетичного Альянсу, який знаходиться у приватній власності.

Одна з найбільших програм ЄБРР у сфері енергоефективності називається **Програмою енергоефективності України**, яка розроблена з метою надання позик і технічної підтримки для малих і середніх компаній через певні українські банки. Станом на березень 2011 року, через Програму енергоефективності України було виділено приблизно 105 млн. дол. США на підтримку проектів енергоефективності у різних секторах. До того ж, ЄБРР надав декілька значних позик для проектів енергоефективності на великих промислових підприємствах, електроенергетичних компаніях і комунальних підприємствах з метою здійснення модернізації застарілого обладнання.

Всесвітній банк співпрацює з Україною в рамках декількох механізмів, включаючи:

- *Фонд Вуглецевого Партнерства* (з загальною сумою капіталу в 5 млрд. дол. США) і його двома структурними підрозділами: Фондом розвитку основних вуглецевих активів і Вуглецевим фондом.
- Кліматичний інвестиційний фонд (стратегічний Фонд для подолання зміни клімату і Фонд екологічно чистих технологій).
- Проект Енергоефективності, який є кредитною лінією з субкредитуванням через два національні банки. Загальна сума позик складає 200 млн. дол. США, які будуть надані до березня 2016 (Всесвітній банк, 2011).

Агентство Міжнародного Розвитку США (АМР США) схвалило фінансування проектів з енергоефективності в промисловому секторі України. Проте, у зв'язку з обмеженнями, встановленими АМР США щодо заявників, прийняття даного фінансування було низьким (ЄЕК ООН, 2010).

На сьогодні, АМР США також допомагає 36 муніципалітетам по всій Україні у рамках Проекту реформування централізованого тепlopостачання (ПРЦТ), і через який протягом трьох років було надано 16 млн. дол. США.

Європейський Союз лише нещодавно розпочав надавати підтримку Україні у реалізації програм по енергоефективності через те, що законодавство України суперечить нормативам ЄС. Зазначено, що Україна отримує перший транш фінансової допомоги на суму 31 млн. євро в кінці 2011 року для виконання програм енергоефективності, в першу чергу, в державному секторі. Впродовж 2011-2013 років Україна очікує отримати ще 70 млн. коштів ЄС, з яких 63 млн. євро повинні бути використанні на реалізацію програм щодо ефективного використання енергоресурсів, що стосуються частини Бюджетної Підтримки, і 7 млн. євро на Додаткову підтримку, включаючи технічну допомогу ДАЕЕ.

Проект технічної підтримки «Підвищення енергоефективності Державного агентства з енергоефективності» на суму 32 млн. євро вже був профінансований, і його ціллю є:

- Підвищення дієвості ДАЕЕ для розробки і реалізації національної політики в сфері енергоефективності і джерел відновлюваної енергії;
- Допомога в реалізації Програми підтримки політики сектору, що фінансується ЄС.

Крім того, ЄС виділило ДАЕЕ 1,250 млн. євро на реалізацію Проекту партнерства «Удосконалення нормативно-правової бази у сфері енергетичної ефективності та її наближення до вимог законодавства», метою якого є узгодження певних внутрішніх законопроектів, які

стосуються енергоефективності, з відповідними законопроектами/стандартами ЄС згідно з вимогами Енергетичного Співтовариства. Крім законодавства, Проект також має за мету зміцнити інструменти і механізми, засновані на найкращому досвіді ЄС, для того, щоб максимально широко застосовувати нову законодавчу базу.

Угода мерів є добровільною ініціативою мерів, які зобов'язуються знизити рівень викидів CO₂ і споживання енергії в їхніх містах на 20% до 2020. Регіональний проект, який охоплює Україну, складається з (i) укладання Угоди мерів – Східного відділення для надання технічної допомоги тим містам, які підписали дану Угоду, і (ii) використання грантів на суму 2,5 млн. євро з метою фінансування проектів в тих містах, які підписали угоду, - до 500 000 євро на проект.

Концепція проекту «Місцевий розвиток орієнтований на громаду», Фаза II (17,1 млн. євро) - це проект, який спонсорується Євросоюзом, а також фінансується і реалізується Програмою Розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН). Близько 900 жителів з усіх областей України впродовж наступних чотирьох років отримуватимуть переваги від впровадження проекту, орієнтованого на громаду. Завдяки цій Програмі, місцеві лідери і представники місцевої влади отримають відповідне навчання і підтримку для розвитку демократичних процесів, щоб забезпечити потреби їхньої власної громади і реалізувати спільні ініціативи щодо покращення умов життя. Енергоефективність, постачання води, навколишнє середовище, охорона здоров'я залишатимуться пріоритетами підтримки, а розвиток людських ресурсів – наріжним каменем програми з розробки концепції, орієнтованої на громаду.

Програма Розвитку Організації Об'єднаних Націй на даний момент здійснює цільовий проект під назвою «Трансформація ринку в напрямку енергоефективного освітлення», метою якого є впровадження новітніх ефективних освітлювальних технологій і поступове вилучення з експлуатації неефективних освітлювальних технологій в житлових і громадських будівлях. Загальна сума фінансування даного проекту складає 31 млн. дол. США на період 2010–2015 рр.

Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) координує розвиток співпраці Німеччини з Україною в області стабільного економічного розвитку, тоді як Банк розвитку KfW Entwicklungsbank відповідає за управління Програмою щодо підвищення енергоефективності.

У проекті «Енергоефективність в будинках» (2007-2013) Уряду України рекомендується розробити законопроект щодо підвищення енергоефективності у сфері будівництва, і розробити програми фінансової підтримки і механізми стимулювання енергозбереження в будівлях.

На регіональному рівні, головна увага зосереджена на впровадженні систем управління енергоспоживання у чотирьох головних містах, а саме: Чернігові, Івано-Франківську, Миргороді і Новоград-Волинську. Для цього проводиться навчання керівників енергетичних господарств, розробляються плани по енергоспоживанню в будинках, встановлюються системи контролю, та організуються показові роботи по модернізації обладнання, щоб продемонструвати заходи щодо енергозбереження.

Північна Екологічна Фінансова Корпорація НЕФКО тісно співпрацює з Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження (ДАЕЕ), а також з Міністерством житлового і комунального господарства для реалізації проектів енергозбереження та енергоефективності в секторі нерухомості.

НЕФКО має намір фінансувати декілька проектів щодо районного тепlopостачання згідно з програмою E5P, і в даний момент разом з компанією центрального районного тепlopостачання «Теплотранссервіс» розробляє проект вартістю в 2,75 млн. євро, метою якого є оновлення системи тепlopостачання в місті Рівне, що знаходиться в західній Україні.

Очікується, що результатом інвестування стане зменшити споживання природного газу на 1,3 млн. кубічних метрів на рік, і, згідно з розрахунками, період окупності інвестицій складатиме приблизно 4 роки.

Шведське агентство з міжнародного розвитку (SIDA) разом з НЕФКО і українськими органами влади домовились розробити інвестиційну програму, метою якої є впровадження проектів енергоефективності в Україні. Ця програма, під назвою ДемоУкраїна, повинна отримати від Уряду Швеції через SIDA 35 млн. шв. крон, які будуть використані для фінансування місцевих проектів районного теплопостачання. НЕФКО, зі своєї сторони, керуватиме Програмою, а також забезпечуватиме консультування і надання кваліфікованих експертів з районного теплопостачання з метою втілення ефективного енергоспоживання та зменшення затрат енергії.

Згідно з умовами цього Договору, фінансування десятих проектів централізованого районного теплопостачання буде здійснено через гранти від SIDA і позики від НЕФКО. Максимальний розмір позики і гранту на кожний проект складатиме 400 000 євро і 300 000 євро відповідно.

Східноєвропейське партнерство з енергоефективності та довкілля (E5P) - фонд донорського фінансування, що становить 90 млн. євро і адмініструється ЄБРР, і який був створений з метою сприяння інвестування проектів щодо енергоефективності в Україні та в інших країнах Східної Європи. Він був започаткований з ініціативи Уряду Швеції в період його головування в Європейському Союзі в 2009 році. Фонд надаватиме позики на заощадження енергії, які надаються фінансовими установами, включаючи Європейський Банк Реконструкції та Розвитку, Північний Інвестиційний Банк, Північну Екологічну Фінансову Корпорацію і Групу Всесвітнього Банку.

Гранти E5P будуть розподілені в чотирьох пріоритетних сферах, а саме: районне теплопостачання, інші проекти по економії енергії, екологічні проекти в Україні, а також додаткові проекти в інших країнах Східної Європи, хоча Україна вважається основним бенефіціаром фонду. Крім сприяння енергоефективності, дане фінансування також буде спрямоване на підтримку інших інвестицій з метою збереження енергії. Екологічні проекти, наприклад, ті, що стосуються стічних вод чи відновлюваної енергії, також будуть включені в грантове фінансування.

Тому, міжнародна фінансова підтримка відіграє важливу роль в якості джерела фінансування проектів енергоефективності в Україні, особливо в тих секторах, де доступ до фінансового ринку обмежений (наприклад, підприємства малого і середнього бізнесу, і державні комунальні підприємства).

Крім цього, міжнародна підтримка часто-густо стимулює передачу знань та інформації компаніям, які надають технічно-консультаційні послуги.

Проте, незважаючи на те, що були здійснені значні інвестиції, міжнародна підтримка не може замінити діючі внутрішні ринкові механізми і звільнити Уряд України від обов'язку створити таке середовище, яке б сприяло інвестуванню в енергозберігаючі технології.

6. ВИСНОВКИ

Не виникає жодних сумнівів, що рівень енергоспоживання в Україні є вищим, ніж він міг би чи повинен бути, особливо у порівнянні із сусідніми країнами ЄС.

Серед основних перешкод, які стоять на шляху до підвищення рівня енергоефективності в Україні, можна виділити наступні:

- Надмірне регулювання ринку;

- Недостатній технічний розвиток;
- Недостатній рівень пропагування та обізнаності щодо заходів енергоефективності та їх застосування.

Частина проблеми енергоефективності полягає в структурному факторі: Україна була важливим джерелом важкої техніки в колишньому Радянському Союзі. Минуло близько 20 років, але більшість активів ще досі використовують старі технології. Як результат, промисловий сектор є активним споживачем енергії та робочої сили, що в минулому було можливим завдяки низьким затратам на оплату праці та енергії.

Держава повинна не тільки слідкувати за вільним розвитком ринків, але й знаходити нові можливості для подальшого сприяння підвищенню рівня енергоефективності. Такі заходи повинні бути направлені на подолання недоліків ринкового механізму, які перешкоджають домашнім господарствам та компаніям ефективно використовувати енергію.

Так само, в основі розробки проектів районного теплопостачання лежить використання дешевої енергії. Системи районного теплопостачання є неефективними, але надійними до цього часу: котли з обмеженим лічильником та регуляторами температури є загальноживаними в системі постачання, тоді як більшість споживачів не мають лічильників чи терморегуляторів. При відсутності регуляторів і при визначенні вартості на основі розміру житлової площі споживача, ініціатива щодо уникнення даремних витрат енергії зі сторони споживача не проявляється.

Багато ще повинно бути зроблено і на рівні політики. Нова Енергетична стратегія України повинна бути більш спрямованою на підвищення рівня енергоефективності, і сприяти розвитку екологічного господарства. Замість цього, ми спостерігаємо протилежну тенденцію. Більш того, в той час, коли розробляється і схвалюється багато законопроектів та пільг, їх реалізація і **втілення** є саме тим, на що Україні слід дійсно звернути увагу.

ДОДАТОК 1 – КОРОТКИЙ ОГЛЯД ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Закон України «Про енергозбереженн»:

Прийнятий у 1994 році і був першим законодавчим актом в галузі енергоефективності.

Закон України «Про альтернативні джерела енергії»:

Прийнятий в 2003 році для визначення правових, економічних, екологічних та організаційних засад використання альтернативних джерел енергії та сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичній галузі.

Закон України «Про альтернативні види палива»:

Закон визначає принципи державної політики у сфері виробництва (видобутку) і використання альтернативних видів палива, а також стимулювання збільшення частки їх використання до 20% від загального обсягу споживання палива в Україні до 2020 року.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо стимулювання заходів з енергозбереження»:

Прийнятий у 2007 році. Закон передбачає внесення змін до Адміністративного кодексу України та податкового законодавства.

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії»:

Прийнятий у 2009 році з метою сприяння розвитку альтернативних джерел енергії. Він передбачає процедуру встановлення «зеленого» тарифу, принципів продажу і оплати електроенергії, вироблюваної з використанням альтернативних джерел енергії.

Комплексна державна програма енергозбереження України

Прийнята у 2010 році з метою:

- Створити умови, щоб привести рівень енергоємності валового внутрішнього продукту України до рівня розвинутих країн та у відповідність зі стандартами Європейського Союзу:
 - o знизити енергоємність ВВП протягом реалізації Програми на 20% в порівнянні з 2008 роком (на 3,3% на рік);
 - o ефективніше використання паливно-енергетичних ресурсів; а також
 - o підвищення конкурентоспроможності національної економіки;
- Оптимізувати структуру енергетичного балансу України за рахунок скорочення частки імпорту викопного палива, і заміна його іншими видами енергоресурсів, у тому числі отриманого з альтернативних джерел енергії та вторинних енергетичних ресурсів.

План заходів з нормативно-правового забезпечення реалізації енергоефективної політики теплоспоживання та модернізації сфери тепlopостачання

Затверджений 30 липня 2012 року Кабінетом Міністрів України (№588).

Державна цільова економічна програма енергоефективності на 2010-2015 роки

Затверджена постановою Кабінету Міністрів України №243 від 1 березня 2010 року.

Очікуваними результатами реалізації Програми є наступні:

- Зниження енергоємності ВВП на 20% у порівнянні з 2008 роком;
- Зниження собівартості продукції на 10%, невиробничих втрат, пов'язаних з енергоносіями на 25% в порівнянні з рівнем відповідних показників, діючих на момент прийняття Програми;
- Збільшення встановленої потужності % тепла в результаті реконструкції теплових та теплоелектростанцій та скорочення реальних витрат паливно-енергетичних ресурсів, пов'язаних з виробництвом тепла та електроенергії на одиницю;
- Оптимізація структури енергетичного балансу, зниження частки природного газу, нафтопродуктів, вугілля і торфу, замінивши їх іншими видами енергоресурсів, такими як альтернативні джерела та вторинні енергетичні ресурси.
- Підвищення рівня тепlopостачання для населення та скорочення використання природного газу для виробництва теплової енергії, необхідної для обігріву будинків на 60% і громадських будівель установ на 35%;
- Зменшення видатків з державного бюджету для фінансування державних послуг, пов'язаних з енергозабезпеченням державних установ, на 50%;
- Скорочення відходів природних ресурсів (в результаті чого загальне зниження становитиме 15-20%), а також зниження обсягу споживання енергетичних ресурсів;
- Зниження викидів забруднюючих речовин на 15-20%.

ДОДАТОК 2 - РЕКОМЕНДОВАНІ ЄС / ВЕЛИКОБРИТАНІЄЮ ДОКУМЕНТИ ЩОДО ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Перелік документів, що відносяться до найбільш цікавих та корисних прикладів в ЄС та Великобританії приведені нижче.

Посилання на відповідні норми, правила, стратегії та документи будуть також надані для полегшення ваших досліджень і у разі зацікавленості.

ЄС – ЗЕЛЕНА КНИГА. Європейська стратегія сталої, конкурентоспроможної та безпечної енергії {SEC(2006) 317}: http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf

ЄС – Короткий звіт з аналізу дискусії стосовно зеленої книги «Європейська стратегія сталої, конкурентоспроможної та безпечної енергії»:
http://ec.europa.eu/energy/strategies/2006/doc/sec_2006_1500.pdf

ЄС - Енергетична політика Європи {SEC(2007) 12}: http://ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/01_energy_policy_for_europe_en.pdf

ЄС - Висновки громадян: ЄС клімат та енергетичні пакети http://ec.europa.eu/clima/policies/package/docs/climate_package_en.pdf

Європейський план енергоефективності: комісія готується до більшої економії з новинками та смарт-лічильниками:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/271&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>

Великобританія – Проект документу про енергію:

<http://www.official-documents.gov.uk/document/cm83/8362/8362.pdf>

Великобританія – Резолюція документу про енергію. Виконавчий висновок:

http://www.energybillrevolution.org/wp-content/uploads/2012/02/Energy-Bill-Revolution_executive-summary.pdf

Великобританія – Енергетична безпека національних проблем в мінливому світі 2009:

http://www.decc.gov.uk/assets/decc/what%20we%20do/global%20climate%20change%20and%20energy/international%20energy/energy%20security/1_20090804164701_e_@@_energysecuritywicks_reviewbistr3592energysecweb.pdf

Великобританія – Низький План переходу на вуглець 2009:

http://www.decc.gov.uk/assets/decc/white%20papers/uk%20low%20carbon%20transition%20plan%20wp09/1_20090724153238_e_@@_lowcarbontransitionplan.pdf